

Οι πρόσφατες εξεγέρσεις στις ελληνικές φυλακές. Τα αιτήματα των κρατουμένων και η απάντησή τους από το Υπουργείο Δικαιοσύνης

Παρατηρήσεις στις διατάξεις του Γ΄ Κεφαλαίου του Ν 3727/2008* σχετικά με τα «Μέτρα για τη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης στα καταστήματα κράτησης»¹

ΚΩΣΤΑ ΚΟΣΜΑΤΟΥ, Δικηγόρου, ΔΝ, Ειδικού Επιστήμονα Νομικής ΔΠΘ

Στο παρόν άρθρο παρουσιάζονται τα αιτήματα των κρατουμένων κατά τις πρόσφατες κινητοποιήσεις τον Νοέμβριο του 2008, μέρος των οποίων ικανοποιήθηκε με τον προσφάτως ψηφισθέντα Ν 3727/2008. Περαιτέρω, αναλύονται οι διατάξεις του Γ΄ Κεφαλαίου του ανωτέρω νόμου σχετικά με τα μέτρα για τη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης στα καταστήματα κράτησης.

In this publication the author exposes the inmates requests during the recent mobilizations of November 2008 satisfied in part by L. 3727/2008. The author analyses, also, the dispositions of Section C of this legislation concerning the improvement of the conditions of life in prison.

Ι. Κινητοποιήσεις και εξεγέρσεις κρατουμένων με υποβολή αιτημάτων για μεταρρύθμιση του σωφρονιστικού συστήματος, με καιρίες αιχμές τις συνθήκες διαβίωσης στα καταστήματα κράτησης όχι μόνο δεν είναι άγνωστες στη χώρα μας, αλλά μπορεί να παρατηρήσει κανείς ότι από τη δεκαετία του 1990 έχουν μια σχετική τακτικότητα². Μάλιστα αρκετές από αυτές συνετέλεσαν σε σημαντικές τροποποιήσεις διατάξεων, που αφορούν σε όλο το φάσμα της ποινικής διαδικασίας (απειλή και έκτιση της ποινής)³. Ωστόσο οι πρόσφατες κινητοποιήσεις των κρατουμένων του Νοεμβρίου του 2008 διακρίθηκαν εμφανώς από τις προηγούμενες σε διάφορα επίπεδα, καθώς:

– Διατυπώθηκε οργανωμένος, δομημένος και απόλυτα συντονισμένος δημόσιος και πολιτικός λόγος από μέρους της συντριπτικής πλειοψηφίας⁴ των κρατουμένων στα ελληνικά καταστήματα κράτησης, με συμμετοχή στις κινητοποιήσεις κρατουμένων από όλα τα σωφρονιστικά καταστήματα της χώρας: γενικά, ειδικά (Ανηλίκων-Νέων) και θεραπευτικά (Ψυχιατρείο Κρατουμένων), με μεγάλη διάρκεια. Η παρατήρηση αυτή αποκτά ιδιαίτερο ενδιαφέρον αν ληφθεί υπόψη ότι –με δεδομένο το στοιχείο του εγκλεισμού στις φυλακές⁵ και των συνεπειών του⁶– οι 13.000 περίπου κρατούμενοι στα

σεις για μια εγκληματολογική παρέμβαση στο ζήτημα της φυλακής», σε Χρονικά Εργαστηρίου Εγκληματολογικών Επιστημών Νομικής ΔΠΘ, τ. 4, 1992, σελ. 97-101, «Οργισμένοι την επόμενη μέρα», σε Χρονικά Εργαστηρίου Εγκληματολογικών Επιστημών Νομικής ΔΠΘ, τ. 6, 1993, σελ. 91-106, «Υπόμνημα Κρατουμένων Κ.Γ.Φ.Κορυδαλλού της 15.3.1999», σε Χρονικά Εργαστηρίου Εγκληματολογικών Επιστημών Νομικής ΔΠΘ, τ. 11-12, 2001, σελ. 270-271. Βλ. επίσης για τα παραπάνω σε βιβλία (πρώην) κρατουμένων, όπως Β. Ρωχάμη, Ισοβίτης ή δραπετής, αυτοβιογραφία, εκδ. Θεωρία, Αθήνα 1987, Χ. Ρούσσου, Φυλακές Αθικαρνασσού, Φυλακές Κέρκυρας. Βασανισμοί κρατουμένων, εκδ. περιοδικού «Της φυλακής», Αθήνα 1987, Γ. Πετρόπουλου, Γδάρτες ονείρων, εκδ. Νέα Σύνορα - Α. Λιβάνη, Αθήνα 1990, Χ. Ρούσσου, Προς σωφρονισμόν, εκδόσεις του Εικοστού Πρώτου, Αθήνα 1991, Γ. Πετρόπουλου, Το τριαντάφυλλο, εκδ. Νέα Σύνορα - Α. Λιβάνη, Αθήνα 1992, Γ. Πετρόπουλου, Η σκέψη, εκδ. Νέα Σύνορα - Α. Λιβάνη, Αθήνα 1993, Ν. Σαμαρά, Καταζητείται, Αθήνα 1999.

3. Πρβλ. τις τροποποιήσεις που επέφεραν οι Ν 2172/1993, 2207/1994, 2298/1995, 2408/1996, πρβλ. και Ν. Παρασκευόπουλο σε Λ. Μαργαρίτη/Ν. Παρασκευόπουλο, Ποινολογία, ζ΄ έκδοση, εκδ. Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη 2005, σελ. 597-599.

4. Σύμφωνα με τα στοιχεία που παρουσιάστηκαν τόσο από τους ίδιους τους κρατούμενους, με ανακοινώσεις τους όσο και από το Υπουργείο Δικαιοσύνης, βλ. σχετικά <http://www.keli.gr/> και <http://www.ministryofjustice.gr/> από τους 13.000 συνολικά κρατούμενους συμμετείχαν στις κινητοποιήσεις του Νοεμβρίου περίπου 7.000-8.000 κρατούμενοι.

5. Βλ. αναλυτικά Μ. Φουκώ, Επιτήρηση και τιμωρία, Η γέννηση της φυλακής, (μετάφρ. Κ. Χατζηδημούλη/Λ. Ράλλη), εκδ. Ράππα, Αθήνα 1989, Ε. Goffman, Άσυλα, (μετάφρ. Ξ. Κομνηνός), εκδ. Ευρύτατος, Αθήνα 1994.

6. Όπως η ίδρυση του συστήματος, βλ. σχετικά Α. Μαγγανά/Γ. Λάζο/Δ. Σβουδράκου, Η Εγκληματολογία από τα Κάτω, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2008, σελ. 109 και ιδίως 130 επ., Α. Χάιδου, Το σωφρονιστικό σύστημα, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2002, σελ. 80, Ε. Λαμπροπούλου, Είναι η φυλακή κλειστό σύστημα; (μια κοινωνιολογική ανάλυση της κοινωνίας των κρατουμένων και η δυναμική των αντιδράσεών τους), ΠοινΧρ 1986, 419.

* Βλ. το κείμενο του Ν 3727/2008 στο παρόν τεύχος, σελ. 1418.

1. Η παρούσα μελέτη, η οποία συνιστά επεξεργασμένη μορφή εισήγησης στην επιστημονική εκδήλωση που διοργάνωσε ο Δικηγορικός Σύλλογος Θεσσαλονίκης στις 2.12.2008 με θέμα «Σωφρονιστικό σύστημα, ο μεγάλος ασθενής», αποτελεί προδημοσίευση συμβολής στον Τιμητικό Τόμο για τον Καθηγητή Στέργιο Αλεξιάδη.

2. Για προηγούμενες εξεγέρσεις των κρατουμένων στα ελληνικά σωφρονιστικά καταστήματα, τις συνθήκες κράτησης και τα αιτήματα που διατυπώθηκαν παλαιότερα, βλ. σχετικά Ν. Παρασκευόπουλο, Σκέψεις για τα αίτια και τα αιτήματα της εξέγερσης των κρατουμένων, Δίκαιο και Πολιτική, τ. 19-20, 1991, σελ. 33-39, «Κοινές θε-

ελληνικά σωφρονιστικά καταστήματα αποτελούν μια ομάδα με σαφώς ανομοιογενή χαρακτηριστικά⁷, χωρισμένοι σε τριάντα ένα (31) καταστήματα κράτησης σε όλη τη χώρα.

– Επιβλήθηκε από τους κρατούμενους από την αρχή σχεδόν (πλην των πρώτων ημερών όπου οι κινητοποιήσεις αφορούσαν την αποχή από το συσσίτιο) των κινητοποιήσεων τους ένα έσχατο μέσο πίεσης: η απεργία πείνας⁸.

– Ήταν μάλλον η πρώτη φορά όπου οι κινητοποιήσεις δεν σημαδεύτηκαν από οποιοδήποτε επεισόδιο, χρήση βίας και καταστροφές (και «συνακόλουθη» εισβολή των ΜΑΤ)⁹, αλλά έλαβε χώρα οργανωμένη κλιμάκωση μη βίαιων και απολύτως αυτοκαταστροφικών μέτρων (αποχή συσσιτίου, απεργία πείνας).

– Ενδιαφέρουσα παρατήρηση αποτελεί η ελάχιστη κάλυψη των κινητοποιήσεων των κρατουμένων καθ' όλο το χρονικό διάστημα (Νοέμβριος 2008) από τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης¹⁰, με μηδενική σχεδόν κάλυψη του θέματος από τις τηλεοράσεις (σε αντίθεση με προγενέστερες εξεγέρσεις των κρατουμένων, όπου η κάλυψη ήταν άμεση –ακόμη και με διακοπή του προγράμματος– και κυρίως με πλάνα από φωτιάς και δακρυγόνα).

Η δημόσια συζήτηση του σωφρονιστικού ζητήματος στη χώρα μας ορθά άρχισε και συνεχίσθηκε με πρωταγωνιστές τους άμεσα ενδιαφερόμενους: τους κρατούμενους και το Υπουργείο Δικαιοσύνης, ανεξάρτητα από το γεγονός ότι σε κανένα στάδιο δεν υπήρξε άμεση επαφή των δύο πλευρών. Πρόκειται για συλλογικά και συγκεκριμένα αιτήματα (16 στον αριθμό τους)¹¹, (ελάχιστο όπως θα δείξουμε στη συνέχεια) μέρος των οποίων απαντώνται από το Υπουργείο Δικαιοσύνης με τον πρόσφατα ψηφισθέντα Ν 3727/2008 (ΦΕΚ Α' 257/18.12.2008). Θα παρατηρούσε κανείς ότι η εν λόγω αντιπαράθεση είναι ικανή να προσδώσει στο νομοθέτημα αυτό αυθεντικά στοιχεία γνησιότητας, καθώς η παραγωγή του προέκυψε από αιτήματα της άμεσα ενδιαφερόμενης κοινωνικής ομάδας.

II. Προσπαθώντας να κατηγοριοποιήσουμε τα αιτήματα των κρατουμένων κατά τις κινητοποιήσεις του Νοεμβρίου του 2008 θα παρατηρούσαμε ότι οι θεματικές ενότητες στις οποίες οι κρατούμενοι εστίασαν το ενδιαφέρον τους είναι οι εξής:

α) Αιτήματα που έχουν σχέση με τις συνθήκες διαβίωσης των κρατουμένων, με ιδιαίτερη έμφαση για λήψη μέτρων κατά του υπερπληθυσμού¹² των σωφρονιστικών καταστημάτων.

7. Λ.χ. σε επίπεδο εθνικότητας παρατηρείται ότι τουλάχιστον το 1/2 των κρατουμένων στα ελληνικά σωφρονιστικά καταστήματα είναι αλλοδαποί, βλ. σχετικά τα στατιστικά στοιχεία κρατουμένων που δημοσιεύονται στην ιστοσελίδα του Υπουργείου Δικαιοσύνης <http://www.ministryofjustice.gr/modules.php?op=modload&name=Sofronistiko&file=page4>, όπου περιλαμβάνονται στοιχεία μέχρι το 2002, καθώς και την ιστοσελίδα της Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας <http://www.statistics.gr>. Πρβλ. και Α. Γερούκη, Εθνοπολιτισμικές συγκρούσεις στη φυλακή. Η περίπτωση της Δικαστικής Φυλακής Θεσσαλονίκης (Διαβατών), εκδ. Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2002. Για την κοινωνική και οικονομική διαστρωμάτωση των ελληνικών φυλακών και την ένταση των κρατουμένων και αποφυλακισμένων στις ομάδες «κοινωνικού αποκλεισμού», βλ. σχετικά στην ιστοσελίδα της Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας http://www.statistics.gr/gr_tables/S807_SJU_3_TB_06_G1_K.pdf, σύμφωνα με τα οποία το 2006 το 30% περίπου των κρατουμένων είναι ανα-

φάρβτοι, ενώ μόνο το 5% περίπου είναι πτυχιούχοι ανωτέρων και ανωτάτων σχολών. Πρβλ. και Η. Δασκαλάκη/Π. Παπαδοπούλου/Δ. Τσαμπαρλή/Ε. Φρονίμου, Φυλακισμένοι, πρώην φυλακισμένοι και κοινωνικός αποκλεισμός, σε Η. Κατσούλη (επιμ.), Διαστάσεις του κοινωνικού αποκλεισμού στην Ελλάδα, Έκθεση για το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο, τ. Α', εκδ. ΕΚΚΕ, Αθήνα 1998, σελ. 367 επ., Α. Ανδρίτσου/Κ. Δασκαλάκη/Π. Παπαδοπούλου/Π. Σινόπουλου/Δ. Τσαμπαρλή/Ε. Φρονίμου/Κ. Κατσουγιάννη, Έρευνα, Ο θεσμός της φυλάκισης στην Ελλάδα. Προκαταρκτική έκθεση της ερευνητικής ομάδας εγκληματολογίας του ΕΚΚΕ, Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών, τ. 68 Α, Αθήνα 1988, σελ. 237 επ. και ιδίως 246 επ. Βλ. επίσης και Γ. Πανούση, Φιλόπτωχος φυλακή; δημοσιευμένο σε Γ. Πανούση, Περί εγκληματ(ι)ών λόγος και αντίλογος, εκδ. Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2004, σειρά Εγκληματολογικά, αρ. 27, σελ. 243 επ.

8. Η απεργία πείνας ορίζεται στο άρθρο 31 του Σωφρονιστικού Κώδικα. Βλ. σχετικά Γ. Νούσκαλη, Απεργία πείνας κρατουμένων και αυτοδιάθεση της ζωής, Ιατρικό Δίκαιο και Βιοηθική, τ. 3, 2008, σελ. 1, Ν. Παρασκευόπουλο σε Λ. Μαργαρίτη-Ν. Παρασκευόπουλο, Ποινολογία, ζ' έκδοση, εκδ. Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη 2005, σελ. 605-607 και τις εκεί αναφορές, Σ. Αλεξιάδη, Σωφρονιστική, δ' έκδοση, εκδ. Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη 2001, σελ. 272-273 και τις εκεί αναφορές.

9. Βλ. το από 21.11.2008 Δελτίο Τύπου του Υπουργείου Δικαιοσύνης με τίτλο, «Μεγάλη παρακαταθήκη η ειρηνική εκδήλωση της απεργίας των κρατουμένων, η θετική συμβολή όλων των κομμάτων, ο γόνιμος διάλογος και οι ριζοσπαστικές ρυθμίσεις του Υπουργείου Δικαιοσύνης» σε <http://www.ministryofjustice.gr/modules.php?op=modload&name=News&file=article&sid=1232&mode=thread&order=0&thold=0>

10. Για την παρουσίαση εξεγέρσεων κρατουμένων από τα μέσα ενημέρωσης, βλ. Α. Νικολαΐδη, Μέσα μαζικής ενημέρωσης και φυλακή, Η περίπτωση της εξέγερσης στις φυλακές Κορυδαλλού τον Νοέμβριο του 2005, σε Α. Κουκουτσάκη (επιμ.), Εικόνες φυλακής, εκδ. Πατάκη, Αθήνα 2006, σελ. 261 επ.

11. Ο πλήρης κατάλογος των αιτημάτων των κρατουμένων σε κάθε κατάσταση κράτησης, καθώς και πληροφόρηση για τις κινητοποιήσεις των κρατουμένων καθ' όλο το χρονικό διάστημα Οκτωβρίου-Νοεμβρίου 2008 παρουσιάζεται εκτενώς στην ιστοσελίδα της «Πρωτοβουλίας για τα δικαιώματα των κρατουμένων», <http://www.keli.gr/>

12. Το πρόβλημα του υπερπληθυσμού των ελληνικών σωφρονιστικών καταστημάτων δεν είναι νέο: βλ. αντίστοιχες επισημάνσεις στην «Έκθεση για την κατάσταση στις ελληνικές φυλακές και τις δυνατότητες βελτίωσης του σωφρονιστικού συστήματος της χώρας» της διακομματικής κοινοβουλευτικής επιτροπής, με την επιστημονική συνεργασία των καθηγητών Ν. Κουράκη και Ι. Φαρσεδάκη, σε Ν. Κουράκη/Φ. Μπλιώνη και Ερευνητική Ομάδα Φοιτητών Νομικής Σχολής Αθηνών, Έρευνα στις ελληνικές φυλακές, Α': Τα σωφρονιστικά καταστήματα ανηλικών Κορυδαλλού και Κασσαβέτειας, εκδ. Αντ. Σάκκουλα, σειρά Ποινικά, αρ. 44, Αθήνα-Κομοτηνή 1995, σελ. 269 επ., καθώς και στην Αιτιολογική Έκθεση στο Σχέδιο Νόμου «Σωφρονιστικός Κώδικας», Ν 2776/1999, βλ. σχετικά σε Σ. Αλεξιάδη/Γ. Πανούση, Σωφρονιστικοί Κανόνες, εκδ. Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2002, σειρά Εγκληματολογικά, σελ. 101 επ. Βλ. επίσης την από 4.4.2000 Έκθεση Αυτοψίας του Συνηγόρου του Πολίτη (Γ. Καμίνης/Α. Τάκνης/Χ. Χατζή) στις Δικαστικές Φυλακές Ιωαννίνων, όπου προκύπτει ότι «... οι προδιαγραφές του χώρου ήταν για 70 άτομα, ενώ η Φυλακή στέγαζε (την 4.4.2000) 238 άτομα. Οι μισοί από τους τροφίμους ήταν υπόδοκοι, χωρίς οι σωφρονιστικές αρχές να μπορούν να τηρήσουν τις διατάξεις περί διαχωρισμού τους (άρθρο 15 παρ. 1 Ν 2776/1999) από τους υποδοίπους ...», σε http://www.synigoros.gr/reports/1/ek8esi_aptopsias_gia_tis_fylakes_ioanninon.doc. Για το θέμα, βλ. σχετικά Β. Καρύδη, Το διαχωρισμό στις ελληνικές φυλακές. Ένα κεντρικό πρόβλημα ή μια «παιουργική δυσλειτουργία», δημοσιευμένο σε Ν. Κουράκη

β) Αιτήματα που αφορούν στη διαφοροποίηση της νομοθετικής πρόβλεψης και της πρακτικής της εφαρμογής στο πεδίο της έκτισης της ποινής¹³. Υπό το πρίσμα αυτό ζητείται η ενεργοποίηση και η θέση σε ισχύ διατάξεων και θεσμών που ήδη προβλέπονται στην ελληνική νομοθεσία είτε σε επίπεδο εναλλακτικών μέτρων¹⁴ της στερητικής της ελευθερίας ποινής (όπως η τμηματική έκτιση της ποινής¹⁵, ο θεσμός της ημιελεύθερης διαβίωσης¹⁶, η παροχή κοινωφελούς εργασίας¹⁷, η διεύρυνση των αγροτικών φυλακών¹⁸ και η έκτιση ποινής αθλοδοπιών κρατουμένων στην χώρα καταγωγής τους) είτε κατά την έκτιση των ποινών στα σωφρονιστικά καταστήματα (εφαρμογή σε ευρεία κλίμακα των διατάξεων σχετικά με την επικοινωνία –επισκέψεις, άδειες¹⁹– και την εκπαίδευση των κρατουμένων).

γ) Αιτήματα που άπτονται της εσωτερικής δομής, λειτουργίας και τάξης των σωφρονιστικών καταστημάτων²⁰, που αφορούν τη σχέση των κρατουμένων με τη διεύθυνση και το σωφρονιστικό προσωπικό (πειθαρχικά παραπτώματα²¹, πειθαρχικές ποινές και πειθαρχική διαδικασία, μεταγωγές²²), καθώς και τον έλεγχό τους²³ (κατάργηση του «άβατου» των φυλακών²⁴).

(επιμ.), Αντεγκληματική Πολιτική, ΙΙΙ, εκδ. Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2000, σελ. 123 επ. Να σημειωθεί επίσης ότι λόγω της υπερπληρότητας των σωφρονιστικών καταστημάτων και της άρνησής τους να δεχθούν νέους κρατούμενους, παραμένουν αρκετοί ποινικοί κρατούμενοι για μεγάλο χρονικό διάστημα στα αστυνομικά κρατητήρια, για το θέμα, βλ. το 4128/07/02/11.5.2007 Πόρισμα του Συνηγόρου του Πολίτη (Βοηθός: Α. Τάκης, Ειδικός Επιστήμονας: Ε. Φυτράκης): «Παραμονή ποινικών κρατουμένων σε Αστυνομικά Κρατητήρια», μετά από αυτεπάγγελτη έρευνα που διενήργησε, σε http://www.synigoros.gr/pdfs/30_10_porisma_paramoni_poinikwn_kratoumenwn.pdf

13. Πρβλ. Χ. Δημόπουλο, Εισαγωγή σε Χ. Δημόπουλου, Σωφρονιστική Νομοθεσία, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2005, σελ. 1 επ., βλ. επίσης Ν. Κουράκη, Ποινικές διατάξεις που μένουν ανεφάρμοστες, ΠΛογ 2001, 2175 επ.
14. Βλ. αντί άλλων αναλυτικά σε Χ. Δημόπουλο, Η κρίση του θεσμού της φυλακής και οι μη φυλακτικές κυρώσεις, εκδ. Αντ. Σάκκουλα, σειρά Εγκληματολογικά, αρ. 11, Αθήνα-Κομοτηνή 1998.
15. Η τμηματική έκτιση της ποινής προβλέπεται στο άρθρο 63 του ισχύοντος ΣωφρΚ, βλ. σχετικά Σ. Αλεξιάδη, Σωφρονιστική, δ' έκδοση, εκδ. Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη 2001, σελ. 339-341.
16. Ο θεσμός της ημιελεύθερης διαβίωσης προβλέπεται στο άρθρο 59 του ισχύοντος ΣωφρΚ, η ενεργοποίηση της οποίας και η δημιουργία Τμημάτων Ημιελεύθερης Διαβίωσης (ΤΜ.Η ΔΙ.) ή των ειδικών Καταστημάτων Ημιελεύθερης Διαβίωσης (Κ.Η.ΔΙ.) αναμένεται να οριστεί «Με απόφαση του Υπουργού Δικαιοσύνης ...», κατά την παρ. 4 του παραπάνω άρθρου, βλ. σχετικά Σ. Αλεξιάδη, Σωφρονιστική, δ' έκδοση, εκδ. Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη 2001, σελ. 334-339. Βλ. επίσης και Χ. Ζαχαρωμένου, Ημιελευθερία, Μία βασική μορφή σωφρονιστικής μεταχείρισης όπως προβλέπεται στο Γαλλικό Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, ΝοΒ 1987, σελ. 1331 επ.
17. Η παροχή κοινωφελούς εργασίας προβλέπεται στο άρθρο 82 παρ. 6-10 του Ποινικού Κώδικα και στο άρθρο 64 του ισχύοντος ΣωφρΚ. Για το θέμα βλ. σχετικά Κ. Σπινέλλη, Η εναλλακτική ποινή της κοινωφελούς εργασίας στην Ελλάδα, Ένας θεσμός ανεργός;, δημοσιευμένο σε Η. Δασκαλάκη/Π. Παπαδοπούλου/Δ. Τσαμπαρλή/Ι. Τσίγκανου/Ε. Φρονίμου (επιμ.), Εγκληματολογία και θέματα στο κατώφλι του 21ου αιώνα, Αφιέρωμα στη μνήμη Ηλίας Δασκαλάκη, Αθήνα 2000, σελ. 279 επ., Σ. Αλεξιάδη, Σωφρονιστική, δ' έκδοση, εκδ. Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη 2001, σελ. 341-343, Φ. Ανδρέου, Η μετατροπή της ποινής σε παροχή κοινωφελούς εργασίας, ΠοινΔικ 2000, 352, Α. Αποστολίδου, Η μετατροπή της περιοριστικής της ελευθερίας ποινής και ειδικότερα η παροχή κοινωφελούς εργασίας, Υπερ 1998, 19 επ.
18. Στη χώρα μας οι αγροτικές φυλακές που λειτουργούν είναι τρεις, η Αγροτική Φυλακή Κασσάνδρας (δυναμικότητας 300 κρατουμένων), η Αγροτική Φυλακή Τίρυνθας (δυναμικότητας 200 κρατουμένων) και η Αγροτική Φυλακή Αγιάς (δυναμικότητας 146 κρατουμένων), βλ. σχετικά <http://www.ministryofjustice.gr/modules.php?op=modload&name=Sofronistiko&file=pa4>. Πρβλ. και τις απόψεις των κρατουμένων για το θέμα σε Α. Μαγγανά/Γ. Λάζου/Δ. Σβουδράκου, Η Εγκληματολογία από τα Κάτω, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2008, σελ. 164 επ.
19. Βλ. σχετικά την 369/07/2/1.8.2008 Ειδική Έκθεση του Συνηγόρου του Πολίτη (Βοηθός: Α. Τάκης, Ειδικός Επιστήμονας: Ε. Φυτράκης), με θέμα «Τακτικές άδειες κρατουμένων», όπου διαπιστώνονται αρκετές ανατιολόγητες απορρίψεις αιτημάτων για χορήγηση τακτικής άδειας, χωρίς να λαμβάνονται υπόψη τα κριτήρια του ΣωφρΚ, σε http://www.synigoros.gr/pdf_01/6982_5_1-.pdf
20. Για την οργάνωση των σωφρονιστικών καταστημάτων πρβλ. Χ. Δημόπουλο, Η μεταχείριση των επικίνδυνων κρατουμένων, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2004, σελ. 225 επ.
21. Πρβλ. Χ. Δημόπουλο, Η μεταχείριση των επικίνδυνων κρατουμένων, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2004, σελ. 359 επ., Κ. Κοσμάτο, Πειθαρχικά παραπτώματα, πειθαρχικές ποινές και απόλυση με όρο (με αφορμή το ΒουλΣυμβΠλημ/αρ 433/2004), ΠοινΔικ 2005, 463 επ. Για τα πειθαρχικά παραπτώματα που προβλέπονταν στα προηγούμενα σωφρονιστικά νομοθέτηματα (ΑΝ 125/1967, Ν 1851/1989), βλ. αναλυτικά σε Γ. Πανούση, Το πειθαρχικό δίκαιο των κρατουμένων, Χρονικά Εργαστηρίου Εγκληματολογίας Νομικής Σχολής ΔΠΘ, τ. 3, 1991, σελ. 39 επ.
22. Για το θέμα βλ. σχετικά Χ. Δημόπουλο, Ο θεσμός των μεταγωγών, με αφορμή τη μεταγωγή Μαξίμ Ζελίμ, ΠοινΔικ 2006, 85 επ., Σ. Αλεξιάδη, Σωφρονιστική, δ' έκδοση, εκδ. Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη 2001, σελ. 324-330. Με το ζήτημα των μεταγωγών των κρατουμένων σε σχέση με την ασφάλεια, αλλά και τη διασφάλιση της αξιοπρέπειας των κρατουμένων έχει ασχοληθεί ο Συνήγορος του Πολίτη με την από 17.5.2005 Έκθεση Αυτοψίας στο Γενικό Κατάστημα Κράτησης Μαλανδρινού (Βοηθός: Α. Τάκης, Ειδικός Επιστήμονας: Χ. Παπαχαλαράμπος/Ε. Φυτράκης/Χ. Χατζή), βλ. σχετικά http://www.synigoros.gr/docs/Malandrino_Ekthesi_Autopsias.pdf
23. Με το Ν 3090/2002 [μετά από σχετική πρόταση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων] θεοπίστηκε στη χώρα μας το «Σώμα Επιθεώρησης και Ελέγχου των Καταστημάτων Κράτησης», με σκοπό τη διενέργεια ελέγχων των συνθηκών κράτησης και την εφαρμογή των διατάξεων του ΣωφρΚ.
24. Βλ. σχετικά Έκθεση της Εθνικής Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (στην ιστοσελίδα http://www.nchr.gr/media/gnwmateuseis_eeda/sinthikes_kratisis_dikaiwmata_kratoumenw/apofasi_eeda_sofronistiko2008.doc) - Ζητήματα σχετικά με τα δικαιώματα των κρατουμένων και τις συνθήκες κράτησης στις ελληνικές φυλακές, όπου τονίζεται ότι: «Η άρση του αποκλεισμού των φυλακών από την εποπτεία και τον έλεγχο ανεξάρτητων θεσμικών φορέων αποτελεί όρο εκ των ουκ άνευ για τη διασφάλιση τόσο της εύρυθμης λειτουργίας των σωφρονιστικών καταστημάτων σε όλα τα επίπεδα και στο σύνολό τους, όσο και της αποτελεσματικότητας και αξιοπιστίας του ελέγχου». Βλ. και σχετική Ανακοίνωση της Ολομέλειας των Δικηγορικών Συλλόγων της χώρας. Βλ. επίσης την από 3.5.2007 Ανακοίνωση του Συνηγόρου του Πολίτη (Γ. Καμίνης), σε <http://www.synigoros.gr/docs/anakoinwsi.pdf>. Το αίτημα αυτό υλοποιήθηκε εν μέρει, αφού με το από 14.11.2008 Δελτίο Τύπου του Υπουργείου Δικαιοσύνης «καθιερώθηκε η ελεύθερη πρόσβαση στα μέλη της Διακομματικής Επιτροπής της Βουλής και στους Εκπροσώπους του Συνηγόρου του Πολίτη», βλ. σχετικά στην ιστοσελίδα του Υπουργείου Δικαιοσύνης σε <http://www.ministryofjustice.gr/modules.php?op=modload&name=News&file=article&sid=1224&mode=thread&order=0&thold=0>

δ) Αιτήματα που αφορούν στον τρόπο απονομής της ποινικής δικαιοσύνης (επιβολή αυστηρών και δυσανάλογων ποινών, συχνή χρήση του μέτρου της προσωρινής κράτησης).

ε) Ειδικά αιτήματα για κρατούμενους που εκτίουν ποινές για εγκλήματα του νόμου περί ναρκωτικών²⁵ σε σχέση αφενός με το ιδιότυπο καθεστώς στη χορήγηση υφ' όρον απόλυσης²⁶ και των τακτικών αδειών²⁷, αλλήλ και με τη δημιουργία θεραπευτικών προγραμμάτων. Να σημειωθεί ότι στη χώρα μας, μοιλονότι πάνω από τους μισούς κρατούμενους έχουν άμεση εμπλοκή με το νόμο περί ναρκωτικών, υπάρχει μόνο ένα θεραπευτικό κατάστημα κράτησης, στον Ελαιώνα Θηβών, ενώ υλοποιούνται προγράμματα από το Κέντρο Θεραπείας Εξαρτημένων Ατόμων (ΚΕΘΕΑ)²⁸.

στ) Αιτήματα που αφορούν στη μεταρρύθμιση του πλαισίου έκτισης των στερητικών της ελευθερίας ποινών (όπως η μείωση του χρόνου κράτησης της ισόβιας κάθειρξης και των μακροχρόνιων ποινών²⁹, η κατάργηση των φυλακών ανηλικών³⁰, οι οποίες διαδραματίζουν σημαντικό –αν όχι κυρίαρχο– ρόλο στην εγκληματική υποτροπή³¹).

Από τα παραπάνω αιτήματα το Υπουργείο Δικαιοσύνης προώθησε –εσπευσμένα, λόγω της πρόσφατης και έντονης πίεσης και κρίσης– για ψήφιση διατάξεις που αφορούν το σωφρονιστικό ζήτημα στο Σχέδιο Νόμου «Κύρωση και εφαρμογή της Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης για την προστασία των παιδιών κατά της γενετικής εκμετάλλευσης και κακοποίησης, μέτρα για τη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης και την αποσυμφόρνηση των καταστημάτων κράτησης και άλλες διατάξεις». Το Γ' Κεφάλαιο του νομοθετήματος αυτού (Ν 3727/2008) έχει τον τίτλο «Μέτρα για τη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης στα καταστήματα κράτησης». Τα εισαγόμενα αυτά μέτρα απαντούν μεμονωμένα και ευκαιρικά στο πρόβλημα του υπερπληθυσμού των σωφρονιστικών καταστημάτων που υπάρχει σήμερα στη χώρα μας (ο οποίος συνεχεται άμεσα και με τις συνθήκες διαβίωσης στα σωφρονιστικά καταστήματα, σε σχέση γένους-είδους). Είναι μάλλον σαφές ότι ο στόχος των διατάξεων που προβλήθηκαν ήταν να αποκλιμακωθεί η ένταση με την άμεση και δραστηκή μείωση του αριθμού των κρατούμενων. Στο πλαίσιο αυτό το εν λόγω νομοθέτημα δεν κάνει καμία ειδική αναφορά στις πραγματικές συνθήκες διαβίωσης (π.χ. ιατροφαρμακευτική κάλυψη), στους θεσμούς και τα μέτρα που προβλήπει η νομοθεσία μας και δεν ενεργοποιούνται, καθώς και στην εσωτερική «τάξη» των καταστημάτων κράτησης, ενώ δεν αγγίζει το ζήτημα του εγκλεισμού των ανηλικών.

Είναι γνωστό ότι στη χώρα μας σε 6.000 περίπου θέσεις αντιστοιχούν 12.000-13.000 κρατούμενοι³². Οι παραπάνω αριθμοί δεν απαιτούν κανέναν περαιτέρω σχολιασμό για να αντιληφθεί κανείς το πρόβλημα του υπερπληθυσμού και των συνθηκών διαβίωσης στα ελληνικά καταστήματα κράτησης. Ωστόσο, όπως πάντα, το αντίστοιχο (εσωτερικό) θεσμικό πλαίσιο είναι άρτιο και σύμφωνο με τις διεθνείς επιταγές, καθώς η διάταξη του άρθρου 21 του Σωφρονιστικού Κώδικα (Ν 2776/1999³³) κάνει πρόβλεψη για χώρο 6 τετραγωνικών μέτρων και 35 κυβικών μέτρων ανά κρατούμενο. Το πρόβλημα επομένως έγκειται στην υστέρηση της πραγματικής κατάστασης σε σχέση με τα προβλεπόμενα. Για το ζήτημα αυτό έχουν από ετών κινητοποιηθεί διεθνείς οργανισμοί, όπως μεταξύ άλλων:³⁴

– Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων (ΕΠΒ), η οποία κατ' επανάληψη αναφέρθηκε σε πλήθος παραβιάσεων σχετικά με τις συνθήκες κράτησης στα ελληνικά καταστήματα κράτησης, εκφράζοντας σοβαρές ανησυχίες για το γεγονός ότι αναγκάζεται να επαναλαμβάνει τις

25. Ο αριθμός των κρατούμενων που κατηγορούνται ή έχουν καταδικαστεί για έγκλημα του νόμου περί ναρκωτικών ξεπερνά το 60%, (από τα γνωστά στοιχεία του 2006 οι 4.439, δηλαδή το 63%, επί συνόλου 7.045 των καταδίκων, όπως αναφέρεται στην ιστοσελίδα του Συμβουλίου της Ευρώπης http://www.coe.int/t/e/legal_affairs/legal_co-operation/prisons_and_alternatives/statistics_space_i/List_Space_1.asp#TopOfPage). Πρβλ. και Ν. Κουράκη, Ναρκωτικά και ελληνική πραγματικότητα, σε Ν. Κουράκη, Εγκληματολογικοί Ορίζοντες, β' έκδοση, εκδ. Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2005, σελ. 73 επ.
26. Βλ. το άρθρο 40 του Ν 3459/2006 (το οποίο περιελάμβανε το άρθρο 19Α του Ν 1729/1987 που προστέθηκε με άρθρο 1 Ν 2943/2001, ΦΕΚ Α' 203/12.9.2001), με τίτλο «Έκταση ποινών εμπόρων ναρκωτικών», για το θέμα βλ. παρακάτω.
27. Βλ. το άρθρο 55 του Σωφρονιστικού Κώδικα, μετά την αντικατάστασή του με το άρθρο 2 του Ν 2943/2001.
28. Η Μονάδα Συμβουλευτικής Κρατούμενων του ΚΕΘΕΑ πραγματοποιεί δράσεις στις Δικαστικές Φυλακές Διαβατών Θεσσαλονίκης, στη Δικαστική Φυλακή Κομοτηνής, στην Αγροτική Φυλακή Κασσάνδρας και στη Στρατιωτική Φυλακή Θεσσαλονίκης, βλ. σχετικά στην ιστοσελίδα του Κέντρου Θεραπείας Εξαρτημένων Ατόμων (ΚΕΘΕΑ) <http://www.kethea.gr/pub/Category.asp?lang=gr&catid=36>
29. Πρβλ. Ν. Κουράκη, Ποινική καταστολή, δ' έκδοση, εκδ. Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2005, σελ. 348 επ.
30. Για το θέμα της εισαγωγής των ανηλικών σε ειδικό κατάστημα κράτησης νέων και των ζητημάτων που προκύπτουν, βλ. σχετικά Κ. Κοσμάτο σε Χ. Δημόπουλου/Κ. Κοσμάτου, Δίκαιο ανηλικών, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα 2005, σελ. 73 επ., Ν. Κουράκη, Δίκαιο παραβατικών ανηλικών, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα 2004, σελ. 290 επ., Α. Πιτσέλλά, Η ποινική αντιμετώπιση της εγκληματικότητας των ανηλικών, εκδ. Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη 2004, σελ. 216 επ.
31. Πρβλ. Ν. Κουράκη/Ε. Σταθουλοπούλου, Προβλήματα υποτροπής νεαρών κρατούμενων, δημοσιευμένο σε Σ. Γεωργουλά (επιμ.), Η εγκληματολογία στην Ελλάδα σήμερα, εκδ. ΚΨΜ, Αθήνα 2007, σελ. 45 επ.
32. Εκ των οποίων το 1/3 περίπου είναι υπόδικοι, το 1/2 περίπου είναι αλληλοδαποί, ενώ το 1/2 περίπου έχουν καταδικαστεί για έγκλημα του νόμου περί ναρκωτικών.
33. Το πλήρες θεσμικό πλαίσιο που αφορά στο σύνολο των νομοθετημάτων που αφορούν την έκταση της ποινής στην Ελλάδα και στο εξωτερικό παρουσιάζεται σε Χ. Δημόπουλου, Σωφρονιστική νομοθεσία, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2005, Α. Πιτσέλλά, Διεθνή κείμενα σωφρονιστικής πολιτικής, εκδ. Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη 2003, Σ. Αλεξιάδης/Γ. Πανούση, Σωφρονιστικοί Κανόνες, εκδ. Αντ. Σάκκουλα, σειρά Εγκληματολογικά, Αθήνα 2002. Για τα σχετικά νομοθετήματα που προηγήθηκαν της θέσπισης του Σωφρονιστικού Κώδικα, βλ. αναλυτικά σε Ν. Κουράκη, Ποινική καταστολή, β' έκδοση, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα 1997, σελ. 239, Χ. Δημόπουλου, Η φυλακή, Ιστορική και αρχιτεκτονική προσέγγιση, εκδ. Αντ. Σάκκουλα, σειρά Εγκληματολογικά, αρ. 11, Αθήνα 2003, σελ. 611 επ., Κ.Δ. Σπινέλλης/Ν. Κουράκη, Σωφρονιστική νομοθεσία, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 1992.
34. Βλ. αναλυτική αναφορά στην Έκθεση της Εθνικής Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, «Ζητήματα σχετικά με τα δικαιώματα των κρατούμενων και τις συνθήκες κράτησης στις ελληνικές φυλακές», η οποία δημοσιεύεται στην ιστοσελίδα http://www.nchr.gr/media/gnwmateuseis_eeda/sinthikes_kratisis_dikaiwmata_kratoumenwn/apofasi_eeda_sofronistikoto2008.doc

ίδιες συστάσεις κάθε φορά χωρίς αποτέλεσμα³⁵. Να σημειωθεί ότι η Έκθεση του 2008 (βασισμένη σε ad hoc επίσκεψη τον Φεβρουάριο του 2007) κάνει δυσμενή μνεία για τη χώρα μας καθώς μολονότι τέθηκαν συγκεκριμένα ερωτήματα προς τις ελληνικές αρχές από την ΕΠΒ ήδη από το 2006, οι απαντήσεις της ελληνικής κυβέρνησης περιορίζονται στην αναφορά περί της ύπαρξης ικανού θεσμικού πλαισίου και στο γεγονός ότι προγραμματίζεται η δημιουργία νέων σωφρονιστικών καταστημάτων.

– Η Επιτροπή κατά των Βασανιστηρίων του ΟΗΕ³⁶, η οποία σε επανειλημμένες Εκθέσεις της (το 1990, το 1993, το 1999, το 2002 και το 2004³⁷) σημειώνει το χάσμα μεταξύ νομοθεσίας και πράξης στο χώρο των ελληνικών σωφρονιστικών καταστημάτων.

III. Στη συνέχεια θα εξετάσουμε τις διατάξεις του παραπάνω νομοθετήματος (άρθρα 16-22 του Ν 3727/2008) σχετικά με τα «μέτρα για τη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης στα καταστήματα κράτησης», τα οποία αφορούν, όπως προαναφέραμε, στη μείωση του αριθμού των κρατουμένων στα ελληνικά σωφρονιστικά καταστήματα.

α) Η «ειδική εφάπαξ μετατροπή» της ποινής

Στο άρθρο 16 του Ν 3727/2008 προβλέπεται η (δυστυχώς από το δικαστήριο που εξέδωσε την απόφαση) μετατροπή³⁸ της ποινής σε χρηματική με εφάπαξ εφαρμογή για όσους έχουν καταδικαστεί αμετάκλητα (ακόμα και εντός έξι μηνών από τη δημοσίευση του νόμου) σε στερητική της ελευθερίας ποινή έως πέντε (5) ετών και μάλιστα με ποσό μετατροπής τα 3 ευρώ ημερησίως (παρ. 2). Η εφάπαξ μετατροπή της ποινής εφαρμόζεται και σε ήδη συγχωνευθείσες ποινές, από τις οποίες η βαρύτερη δεν υπερβαίνει τα πέντε έτη φυλάκισης, αλλήλ και για τα εγκλήματα που προβλέπονται στην παρ. 11 του άρθρου 82 του Ποινικού Κώδικα³⁹. Να σημειωθεί ότι η διατύπωση που επιλέγει ο νομοθέτης στο άρθρο 16 («... η περιοριστική της ελευθερίας ποινή που δεν υπερβαίνει τα πέντε έτη ...») συμπεριλαμβάνει στην «ειδική εφάπαξ μετατροπή» ακόμα και τις ποινές κάθειρξης πέντε ετών, γεγονός πρωτόγνωρο για το θεσμό της μετατροπής της στερητικής της ελευθερίας ποινής στη χώρα μας.

Η ρύθμιση αυτή –με την εφάπαξ εφαρμογή της– είναι αμφίβολο αν είναι δυνατόν να οδηγήσει στη μείωση του αριθμού των κρατουμένων στα σωφρονιστικά καταστήματα, καθώς:

– ήδη πριν την εισαγωγή της διάταξης αυτής περί τους 1.000 κρατουμένους είχαν μετατρέψιμη ποινή και δεν είχαν τη δυνατότητα να καταβάλουν το ποσό της εξαγοράς⁴⁰,

– η ανατροπή αμετάκλητων δικαστικών κρίσεων που στα πλαίσια της επιμέτρησης της ποινής είχαν κρίνει για την μη μετατροπή της ποινής του κατηγορουμένου φαντάζει όχι μόνο δύσκολη, αλλά ενέχει τον κίνδυνο φαλκίδευσης της λειτουργικής ανεξαρτησίας του δικαστή⁴¹.

Περαιτέρω θα πρέπει να σημειωθεί ότι με τη διάταξη αυτή ο νομοθέτης αντιφάσκει με τον εαυτό του: στον ίδιο νόμο αφενός σκληραίνει τη στάση του στους παραβάτες του νόμου περί ναρκωτικών⁴² και αφετέρου δίνει τη δυνατότητα μετατροπής σε ποινές που έχουν επιβληθεί (και) για διακίνηση ναρκωτικών μέχρι και τις επιβληθείσες ποινές κάθειρξης έως

πέντε έτη (με εφάπαξ εφαρμογή). Με τον τρόπο αυτό ακυρώνεται η συνολική ανορθολογική «αυστηρή» κατεύθυνση της ποινικής νομοθεσίας για τα ναρκωτικά για χάρη μιας πρόσκαιρης αποσυμφόρησης των σωφρονιστικών καταστημάτων με προφανή στόχο την αποκλιμάκωση της έντασης και όχι την επιλογή πολιτικών για ουσιαστική λύση του προβλήματος.

Εντυπωσιακό είναι επίσης το γεγονός ότι ενώ μόλις τον Ιούνιο του 2008 (και επί τη βάση προφανώς του οικονομικού προγραμματισμού του κράτους) διπλάσιόστηκε το ελάχιστο ποσό της μετατροπής κάθε ημέρας φυλάκισης από πέντε σε δέκα ευρώ⁴³, ο Ν 3727/2008 μειώνει το ελάχιστο ποσό της μετατροπής για κάθε ημέρα φυλάκισης από δέκα ευρώ (που

35. Μάλιστα ήδη στην Έκθεση του 2005 η Επιτροπή επισήμανε πως αν η κατάσταση συνέχιζε να μην παρουσιάζει βελτιώσεις, θα ήταν αναγκασμένη να ενεργοποιήσει τη διαδικασία της δημόσιας ανακοίνωσης, κατά τη διάταξη που προβλέπεται στο άρθρο 10 παρ. 2 της Σύμβασης, η οποία έχει ενεργοποιηθεί μόνο τέσσερις φορές στην ιστορία της ΕΠΒ, μια φορά για την Τουρκία (1992), και τρεις φορές για την Τσετσενία της Ρωσικής Ομοσπονδίας (2001, 2003, και 2007).

36. Στο πλαίσιο της Σύμβασης κατά των Βασανιστηρίων και Άλλων Τρόπων Σκληρής, Ανάνθρωπης ή Ταπεινωτικής Μεταχείρισης ή Τιμωρίας που υιοθετήθηκε από τη Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ το 1984, και κυρώθηκε από την Ελλάδα με τον Ν 1782/1988 (ΦΕΚ Α' 116).

37. CAT/C/CR/33/2, 10 December 2004.

38. Πρβλ. και Ε. Λαμπροπούλου, Το «τέλος» της σωφρονιστικής πολιτικής και η διαχείριση του σωφρονιστικού προβλήματος, σε Ν. Κουράκη (επιμ.), Αντεγκληματική Πολιτική II, Ποινικά, αρ. 59, εκδ. Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, σελ. 170-171 και τις εκεί αναφορές, για τη σύνδεση της μετατροπής με την «ειδική παραγραφή» στην προσπάθεια αποσυμφόρησης των φυλακών.

39. Δηλαδή τα εγκλήματα που προβλέπονται στο νόμο περί ναρκωτικών (Ν 3459/2006), βλ. σχετικά ΑΠ 1223/2007 ΠοινΔικ 2008, 120 (περιλ.).

40. Βλ. σχετικά τα στατιστικά στοιχεία κρατουμένων του Υπουργείου Δικαιοσύνης (έως το 2002) <http://www.ministryofjustice.gr/modules.php?op=modload&name=Sofronistiko&file=page4> και της Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας (έως το 2006) www.statistics.gr. Βλ. αντίστοιχες διαπιστώσεις στο «Υπόμνημα προς τη διακομματική κοινοβουλευτική επιτροπή για την εξέταση του σωφρονιστικού συστήματος της χώρας στις 23.3.1994», σε Ν. Κουράκη, Προτάσεις για τον εξανθρωπισμό και εξορθολογισμό του σωφρονιστικού μας συστήματος, σε Ν. Κουράκη (επιμ.), Αντεγκληματική Πολιτική, Ποινικά, αρ. 42, εκδ. Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, σελ. 408 επ.

41. Λ.χ. το δικαστήριο που καταδίκασε τον κατηγορούμενο την 1.12.2008 σε ποινή φυλάκισης τριών ετών, το οποίο αποφάνθηκε παράλληλα –και μάλιστα με ειδική αιτιολογία– ότι «δεν αρκεί η μετατροπή για να τον αποτρέψει από την τέλεση νέων εγκλημάτων», καλείται στις 22.12.2008 να ανατρέψει την προηγούμενη κρίση του υπό το πρίσμα της αλλαγής των δεδομένων για τον ίδιο κατηγορούμενο ή ενόψει του στόχου της αποσυμφόρησης των φυλακών;

42. Βλ. σχετικά τις διατάξεις των άρθρων 9 και 10 του Ν 3727/2008, όπου προστίθενται νέες βασικές μορφές διακίνησης στο άρθρο 20 του Ν 3459/2006 και νέα επιβαρυντική περίπτωση (άρθρο 23Α) στη νομοθεσία περί ναρκωτικών.

43. Βλ. την Κοινή Απόφαση Υπουργών Οικονομικών, Οικονομίας και Δικαιοσύνης 50492/13.6.2008 (ΦΕΚ Β' 1112), «Αναπροσαρμογή των ποσών της μετατροπής των στερητικών της ελευθερίας ποινών». Βλ. επίσης και αντίδραση στη ρύθμιση αυτή από τους Δικηγορικούς Συλλόγους της χώρας.

ισχύει σήμερα) σε τρία ευρώ «προκειμένου να διευκολυνθούν στην εξαγορά της ποινής τους και οι οικονομικά αδύναμοι». Είναι απολύτως βέβαιο ότι οι ίδιοι (ή άλλοι) οικονομικά αδύναμοι⁴⁴ μετά την προσωρινή ισχύ του νομοθετήματος θα βρεθούν και πάλι εντός των σωφρονιστικών καταστημάτων, μη έχοντας να καταβάλουν το (πρόσφατα αυξημένο) ποσό της μετατρέψιμης ποινής που θα τους επιβληθεί στο μέλλον.

Τέλος σε πρακτικό επίπεδο η αναφορά για την εφαρμογή του μέτρου της «ειδικής εφάπαξ μετατροπής» στις «ήδη συγχωνευθείσες ποινές, από τις οποίες η βαρύτερη δεν υπερβαίνει τα πέντε έτη φυλάκισης», προφανώς για λόγους ισότητας, θα πρέπει να συμπεριλάβει ερμηνευτικά και τις ποινές που μπορούν και πρόκειται να συγχωνευθούν εντός της εξαμήνης προθεσμίας που θέτει η ίδια η διάταξη.

β) Η «ειδική υφ' όρον απόλυση»

Με το άρθρο 17 του Ν 3727/2008 προβλέπεται η ειδική υφ' όρον απόλυση κρατουμένων (με εφάπαξ εφαρμογή), που έχουν καταδικαστεί σε ποινή φυλάκισης και έχουν εκτίσει ή εκτίουν με οποιονδήποτε τρόπο το 1/5 (για ποινές μέχρι δύο έτη) ή το 1/3 (για ποινές άνω των δύο ετών) της ποινής τους. Η διάταξη είναι σχεδόν όμοια με το άρθρο 30 του Ν 3346/2005⁴⁵ και θα οδηγήσει σε άμεση μικρή μείωση του αριθμού των κρατουμένων.

Ωστόσο είναι σαφές ότι τέτοιου είδους διατάξεις με εφάπαξ εφαρμογή -και μάλιστα σε τόσο συχνό χρονικό διάστημα- προδίδουν ότι δεν αποτελούν την ασφαλή συνταγή για τη λύση του προβλήματος. Η αποσυμφόρηση που συντελέστηκε από το Ν 3346/2005 με την αντίστοιχη διάταξη -χωρίς άλλη παράλληλη ή στην πορεία νομοθετική πρωτοβουλία- έφερε το πρόβλημα και πάλι στην επιφάνεια και μάλιστα με ραγδαίους ρυθμούς: από το 2005 το σύνολο των κρατουμένων αυξάνεται τουλάχιστον κατά 1.000 άτομα ετησίως. Περαιτέρω τέτοιες αποσπασματικές ρυθμίσεις οδηγούν σε προφανή ανισότητα καταστάσεων⁴⁶, δίδοντας -δικαιοπολιτικά ανεπίτρεπτα- χαρακτήρα ευκαιριακό στο σχεδιασμό ορθολογικής σωφρονιστικής πολιτικής. Η δε αναφορά στην Αιτιολογική Έκθεση του Ν 3727/2008, ότι η ειδική υφ' όρον απόλυση λαμβάνει χώρα «προκειμένου να διευκολυνθεί η κοινωνική επανένταξη των καταδικών» μάλιστα έχει παρεισφρήσει από παραδρομή ή κεκτημένη (μόνο θεωρητική) ταχύτητα.

γ) Διατάξεις που αφορούν κρατουμένους για εγκλήματα του νόμου περί ναρκωτικών

Με τα άρθρα 18 και 21 του Ν 3727/2008 τροποποιείται εν μέρει η ανεπίτρεπτη εξαίρεση που εισήγαγε το άρθρο 1 Ν 2943/2001⁴⁷ και ανέτρεψε (αδικαιολόγητα, επιλεκτικά ως προς το είδος του εγκλήματος που τελείστηκε) το καθεστώς της υφ' όρον απόλυσης των κρατουμένων για εγκλήματα του νόμου περί ναρκωτικών (άρθρο 40 του Ν 3459/2006), αλλά και των αδειών που χορηγούνται σύμφωνα με τις διατάξεις του Σωφρονιστικού Κώδικα (Ν 2776/1999)⁴⁸. Με τη ρύθμιση αυτή (άρθρο 18 Ν 3727/2008) επανέρχεται στα 3/5 έκτισης της ποινής το όριο για τη θεμελίωση της υφ' όρον απόλυσης σε όλες τις περιπτώσεις καταδικασθέντων για διακίνηση ναρκωτικών, ενώ εξαιρούνται μόνο οι καταδικασθέντες σε ποινή κάθειρξης με τις επιβαρυντικές περιστάσεις του νόμου περί ναρ-

κωτικών (άρθρα 23 και 23Α Ν 3459/2006), όπου το όριο για τη θεμελίωση της υφ' όρον απόλυσης είναι η έκτιση των 4/5 της ποινής που επιβλήθηκε. Αντίστοιχη πρόβλεψη υφίσταται και για τις άδειες των κρατουμένων για πράξεις του νόμου περί ναρκωτικών (άρθρο 21 Ν 3727/2008): οι καταδικασθέντες με τις επιβαρυντικές περιστάσεις του νόμου περί ναρκωτικών θεμελιώνουν δικαίωμα για τακτική άδεια εφόσον έχουν εκτίσει τα δύο πέμπτα της ποινής τους σε αντίθεση με τον γενικό κανόνα για το όριο του ενός πέμπτου.

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι οι επιβαρυντικές περιστάσεις που περιλαμβάνει πλέον η νομοθεσία για τα ναρκωτικά έχουν διευρυνθεί, καθώς με το άρθρο 10 του Ν 3727/2008 εισάγεται νέα διάταξη, το άρθρο 23Α στο Ν 3459/2006. Έτσι πέραν των αναφερόμενων στο άρθρο 23 του Ν 3459/2006 περιπτώσεων⁴⁹, επιβαρυντικές περιπτώσεις μπορούν να θεμελιωθούν είτε με βάση το στοιχείο της «μεγάλης ποσότητας ναρκωτικών» είτε με το στοιχείο της «μεγάλης βλάβης της υγείας» είτε όταν τελείται βασικό έγκλημα διακίνησης στα

44. Πρβλ. Γ. Πανούση, Φιλόπρωκτος φυλακή;, ΠΛογ 2003, 1311 επ.
45. Στο σημείο αυτό το άρθρο 30 του Ν 3346/2005 (ΦΕΚ Α' 140/17.6.2005) «Επιτάχυνση της διαδικασίας ενώπιον των πολιτικών και ποινικών δικαστηρίων και άλλες διατάξεις» είναι ευμενέστερο, στο μέτρο όπου προβλέπει συντομότερο χρόνο ενδεχόμενης άρσης της ειδικής υφ' όρον απόλυσης στην περίπτωση τέλεισης νέου εγκλήματος από τον απολυθέντα (ένα έτος αντί τριών του Σχεδίου Νόμου). Για το Ν 3346/2005, βλ. σχετικά Π. Τσιρίδη, Ο Ν 3346/2005, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2005, Α. Χαράλαμπακη, Παρατηρήσεις στο νέο νομοσχέδιο για την απονομή της δικαιοσύνης, ΠοινΧρ 2005, 198 επ.
46. Βλ. και τον σχετικό προβληματισμό που διατυπώνεται από την Επιστημονική Επιτροπή της Βουλής όπου στην από 1.12.2008 Έκθεσή της σημειώνει σχετικά με τα άρθρα 15 και 16 του Ν 3727/2008: «... Με δεδομένο τον εξαιρετικό χαρακτήρα των ρυθμίσεων, η συμφωνία τους με την αρχή της ισότητας θα μπορούσε, ενδεχομένως, να θεμελιωθεί μόνο στο δημόσιο -κοινωνικό- συμφέρον της ταχείας και οριστικής εκκαθάρισης των υποθέσεων που καταλαμβάνουν ...».
47. Με το άρθρο 1 Ν 2943/2001 (ΦΕΚ Α' 203/12.9.2001) προστέθηκε το άρθρο 19Α στο Ν 1729/1987.
48. Βλ. σχετικά Ν. Παρασκευόπουλο σε Ν. Παρασκευόπουλου/Κ. Κοσμάτου, Ναρκωτικά, β' έκδοση, σελ. 221 επ., Σ. Παύλου, Ναρκωτικά, Δογματικά και ερμηνευτικά προβλήματα των ποινικών διατάξεων του Κώδικα Νόμων για τα Ναρκωτικά, γ' έκδοση, εκδ. Π.Ν. Σάκκουλα, Αθήνα 2008, σελ. 241 επ., Λ. Μαργαρίτη, Ναρκωτικά. Απόλυση με όρο. Δογματικές επιστημονικές. Νομολογικές καταγραφές, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2002, Σ. Παύλου, Το ειδικό καθεστώς υφ' όρον απόλυσης και εν γένει εκτίσεως των ποινών για ναρκωτικά του άρθρου 19Α Ν 1729/1987 (Ν 2943/2001), ΠοινΧρ 2001, 1065 επ., Χ. Παπαχαράλαμπος, Ναρκωτικά, πρόληψη και επανένταξη. Οι νεότερες νομοθετικές εξελίξεις, ΠοινΔικ 2003, 1373 επ., Σ. Αλεξιάδη, Νομοθετικά ολισθήματα. Με αφορμή το Ν 2943/2001 «Έκτιση ποινών εμπόρων ναρκωτικών κ.λπ.», ΠοινΔικ 2001, 1282 επ.
49. Στο άρθρο 23 αναφέρονται έξι περιπτώσεις: α) αν ο δράστης είναι υπότροπος ή β) αν ο δράστης ενεργεί κατ' επάγγελμα ή κατά συνήθεια ή γ) αν ο δράστης ενεργεί με σκοπό να προκαλέσει τη χρήση ναρκωτικών ουσιών από ανήλικους ή δ) ο δράστης χρησιμοποιεί με οποιονδήποτε τρόπο ανήλικα πρόσωπα κατά την τέλεση των παραπάνω πράξεων ή ε) αν ο δράστης μετέχεται κατά την τέλεση των πράξεων αυτών ή προς το σκοπό επαφής του τη χρήση όπλων ή στ) οι περιστάσεις τέλεισης της πράξης μαρτυρούν ότι ο δράστης είναι ιδιαίτερα επικίνδυνος.

πλησία «δραστηριότητας εγκληματικής οργάνωσης». Στο σημείο αυτό είναι σκόπιμο να αναφερθεί ότι η νέα διάταξη του άρθρου 23Α του Ν 3459/2006 εγείρει σοβαρά ζητήματα ερμηνείας, ενόψει των αρχών της ισότητας και της αναλογικότητας: η διάταξη του άρθρου 23Α διαμορφώνει επιβαρυντικές περιστάσεις με χρήση αμιγώς αξιολογικών εννοιών, όπως η ασαφής και άκρως υποκειμενική κρίση της «μεγάλης ποσότητας», με κίνδυνο να οδηγήσει σε δυσανάλογες και άνισες επιλογές⁵⁰.

Δεδομένου ότι ο μισός και πλέον σωφρονιστικός πληθυσμός αφορά κρατούμενους για εγκλήματα του νόμου περί ναρκωτικών, είναι σαφές ότι η διάταξη του άρθρου 18 του Ν 3727/2008 θα οδηγήσει άμεσα σε μείωση του αριθμού των κρατούμενων στα ελληνικά καταστήματα κράτησης. Περαιτέρω η μόνιμη (και όχι εφάπαξ) εφαρμογή της είναι δυνατόν να μειώσει τον γενικό μέσο όρο του χρόνου κράτησης των κρατούμενων στα ελληνικά καταστήματα. Αντίβαρο στην παραπάνω διαπίστωση είναι ικανή να αποτελέσει η αλόγιστη χρήση των παιλαιών (άρθρο 23) και των νέων επιβαρυντικών περιστάσεων (άρθρο 23Α) του Ν 3459/2006, σε όλα τα στάδια της ποινικής διαδικασίας.

Ενδεχόμενο ζήτημα μπορεί να προκύψει (λόγω της γραμματικής διατύπωσης των άρθρων 18 παρ. 1 και 21 παρ. 1 του Ν 3727/2008⁵¹) σχετικά με τη δυνατότητα εφαρμογής της διάταξης του άρθρου 18 του Ν 3727/2008 (αλλά και του άρθρου 21 του Ν 3727/2008 για τις τακτικές άδειες) στις περιπτώσεις εξαρτημένων που έχουν καταδικαστεί με τις επιβαρυντικές περιστάσεις των άρθρων 23 και 23Α του Ν 3459/2006, δηλαδή στις περιπτώσεις του άρθρου 30 παρ. 4 περ. β', γ' και δ' του Ν 3459/2006. Η απάντηση θα πρέπει να είναι σε κάθε περίπτωση αρνητική, όπως θα εξηγήσουμε στη συνέχεια.

Είναι σαφές ότι το άρθρο 18 του Ν 3727/2008 εισάγει μια εξαίρεση, η οποία «αιτιολογείται» (και προφανώς δεν δικαιολογείται) στη βάση της μεγάλης απαξίας της πράξης (αδίκου-ενοχής) και εφαρμόζεται αμιγώς στους καταδικασθέντες για πράξεις των άρθρων 23 και 23Α του Ν 3459/2006, για τους οποίους ο νομοθέτης προβλέπει άλλωστε την ποινή της ισόβιας κάθειρξης⁵². Ο ίδιος ο νομοθέτης περαιτέρω συνδέει την εξάρτηση του κατηγορουμένου με τη μείωση της ποινικής ευθύνης του λόγω της μείωσης του καταλογισμού του και για τον λόγο αυτό προβλέπει ειδική και αυτοτελή διάταξη (άρθρο 30 Ν 3459/2006) με ιδιότυπο (μειωμένο) κυρωτικό πεδίο για όλα τα εγκλήματα που τελεί εξαρτημένος⁵³, με διακριτή αντικειμενική και υποκειμενική υπόσταση. Είναι λοιπόν σαφές ότι με τη διάταξη του άρθρου 30 παρ. 4 του Ν 3459/2006 τυποποιείται νέα μορφή εγκλήματος⁵⁴, όπου η ιδιότητα του δράστη ως εξαρτημένου είτε αναιρεί (άρθρο 30 παρ. 4 περ. α') είτε μειώνει (άρθρο 30 παρ. 4 περ. β', γ', δ') την ενοχή του. Με βάση τα παραπάνω, οι κατηγορούμενοι, που μοιλονότι εισήχθησαν να δικαστούν υπό τις επιβαρυντικές περιστάσεις των άρθρων 23 και 23Α και τελικώς καταδικάστηκαν με τη διάταξη του άρθρου 30 παρ. 4 περ. β', γ', δ' του Ν 3459/2006 (δηλαδή ως εξαρτημένοι), προφανώς δεν είναι δυνατόν να θεωρηθούν ως καταδικασθέντες «υπό τις επιβαρυντικές περιστάσεις των άρθρων 23 και 23Α» έτσι ώστε να είναι δυνατή η εφαρμογή της εξαίρεσης που εισάγεται με το άρθρο 18 παρ. 1 (αλλά και του 21 παρ. 1) του Ν 3727/2008.

δ) Προσωρινή κράτηση

Παρέμβαση όχι στον θεσμό ή στην επιβολή, αλλά στον ανώτατο συνολικό χρόνο επιβολής της προσωρινής κράτησης επιχειρείται με τις διατάξεις του άρθρου 19. Κατά την

50. Εκτός ελάχιστων ποσοτήτων που ομόφωνα μπορούν να χαρακτηριστούν ως «μεγάλες», δεν φαίνεται να υπάρχει ασφαλές κριτήριο για τον χαρακτηρισμό κάποιας ποσότητας ως «μεγάλης» και τον αποκλεισμό μιας άλλης «μικρότερης» ή το αντίστροφο. Βλ. και στοιχεία που παρατίθενται σε Ν. Κουράκη, *Ναρκοτικά και ελληνική πραγματικότητα*, σε Ν. Κουράκη, *Εγκληματολογικοί Ορίζοντες*, β' έκδοση, εκδ. Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2005, σελ. 94 και υποσημ. 34.
51. Άρθρο 18 παρ. 1: «Όσοι καταδικάζονται σε ποινή κάθειρξης για παράβαση του παρόντος Κεφαλαίου υπό τις επιβαρυντικές περιστάσεις των άρθρων 23 και 23Α του παρόντος ...». Άρθρο 21 παρ. 1: «Κατ' εξαίρεση, σε αυτόν που καταδικάσθηκε σε ποινή κάθειρξης με τις επιβαρυντικές περιστάσεις των άρθρων 23 και 23Α του Κώδικα Νόμων για τα Ναρκωτικά (Ν 3459/2006) ...».
52. Εκτός των παρ. 2 και 3 του άρθρου 23Α, οι οποίες απειλούν ποινές ανάλογες του άρθρου 20 του Ν 3459/2006, πρόσκαιρη κάθειρξη 10 έως 20 έτη. Η δυσαναλογία της ρύθμισης είναι εμφανής, ως εκ τούτου η εφαρμογή της εξαίρεσης των 4/5 (για την υπ' όρον απόλυση) και των 2/5 (για τις άδειες) θα πρέπει να αφορά μόνο τις αναφερόμενες στην παρ. 1 του νέου άρθρου 23Α περιπτώσεις, οι οποίες απειλούν ποινή ισόβιας κάθειρξης (όπως και η διάταξη του άρθρου 23 του Ν 3459/2006).
53. Βλ. αναλυτικά Ν. *Παρασκευόπουλο* σε Ν. Παρασκευόπουλου-Κ. Κοσμάτου, *Ναρκοτικά*, β' έκδοση, εκδ. Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη 2006, σελ. 169 επ., με αναφορά σε όλες τις θέσεις που έχουν υποστηριχθεί.
54. Έτσι από μέρος της νομολογίας ΑΠ 947/2001 ΠΛογ 2001, 1743 (περίλ.), ΑΠ 197/2000 ΠοινΧρ 1998, 480, ΑΠ 1031/1999 ΠοινΧρ 2000, 517 = ΠοινΔικ 2000, 1475, Εισαγγελική Πρόταση (Ε. Μιχαήλος) σε ΣυμβΕφΘεσ 84/2004 ΠοινΔικ 2004, 813, ΤρΕφΘεσ 144/1999 ΠοινΔικ 1999, 569, ΣυμβΠλημΪανθ 16/1999 Υπερ 2000, 872, με Παρατηρήσεις Κ. Γκρόζου, ό.π., σελ. 876 επ., ΣυμβΕφΑθ 615/1997 ΠοινΔικ 1998, 63, ΣυμβΕφΑθ 969/1997 ΠοινΔικ 1998, 65, ΣυμβΕφΑθ 955/1997 ΠοινΔικ 1998, 66, ΣυμβΕφΑθ 901/1997 ΠοινΔικ 1998, 67, ΣυμβΕφΑθ 897/1997 ΠοινΔικ 1998, 68, ΣυμβΕφΑθ 876/1997 ΠοινΔικ 1998, 69, ΣυμβΕφΑθ 825/1997 ΠοινΔικ 1998, 70, ΣυμβΕφΑθ 824/1997 ΠοινΔικ 1998, 71, ΣυμβΕφΑθ 803/1997 ΠοινΔικ 1998, 72, ΣυμβΕφΑθ 516/1997 ΠοινΔικ 1998, 74, ΣυμβΕφΑθ 659/1997 ΠοινΔικ 1998, 75, με Παρατηρήσεις Γ. Σουλίκου, ό.π., σελ. 79 επ. Όμοια θέση και από τη θεωρία, βλ. σχετικά Ν. *Παρασκευόπουλο*, Η καταστολή της διάδοσης των ναρκωτικών στην Ελλάδα, β' έκδοση, 2004, σελ. 174, Μ. *Δέση*, Νομικός χαρακτηρισμός των πράξεων που προβλέπονται από το άρθρο 5 παρ. 1 περ. β', στ', ζ', η', ι' και ιβ' του Ν 1729/1987, όπως αντικ. με άρθρο 20 παρ. 1β' του Ν 1738/1987 και στη συνέχεια με άρθρο 10 του Ν 2161/1993, όταν αυτές τελούνται από δράστη που είναι τοξικομανής, δηλαδή από δράστη που έχει αποκτήσει την έξη της χρήσεως ναρκωτικών ουσιών και δεν μπορεί να την αποβάλλει με δικές του δυνάμεις, ΠοινΧρ 2004, 663 επ., Χ. *Παπακαράλλημους*: Ναρκωτικά: η πρόληψη και επανένταξη. Οι νεώτερες επιστημονικές εξελίξεις, ΠοινΔικ 2003, 1373 επ., Φ. *Ανδρέου*, Κακουρήματα ή πλημμελήματα των τοξικομανών, ΠοινΔικ 2002, 300, Μ. *Καϊάφα-Γκμπάντι*, Η εφαρμογή του νόμου για την καταπολέμηση των ναρκωτικών στην πράξη: μεταξύ πρόωπησης και υπέρβασης των νομοθετικών επιλογών, ΠοινΔικ 2001, 537 επ., Α. *Βαλμαντώνη*, Παρατηρήσεις σε ΑΠ 1031/1999 ΕλλΔικ 2000, 1476, Μ. *Καϊάφα-Γκμπάντι*, Παρατηρήσεις σε ΑΠ Ολ 7/1995 Υπερ 1996, 757 επ., Γ. *Σουλίκου*, Εφαρμογή του άρθρου 13 Ν 1729/1987 στα εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας και των περιουσιακών εννόμων αγαθών που τελούνται από εξαρτημένους χρήστες ναρκωτικών, Υπερ 1993, 21 επ.

Εισηγητική Έκθεση του Σχεδίου Νόμου «επιδίδεται όπως η κατ' εξαίρεση παράταση της προσωρινής κράτησης κατά έξι μήνες (από δώδεκα σε δεκαοκτώ μήνες) περιορισθεί μόνο στα σοβαρότερα κακουργήματα της ποινικής μας νομοθεσίας για τα οποία προβλέπεται ποινή ισόβιας κάθειρξης ή πρόσκαιρης κάθειρξης με ανώτατο όριο τα είκοσι έτη, ενώ για τα υπόλοιπα εγκλήματα ισχύει ως ανώτατο όριο το δωδεκάμηνο».

Είναι γνωστό ότι τουλάχιστον το 1/3⁵⁵ περίπου του αριθμού των κρατουμένων στα ελληνικά σωφρονιστικά καταστήματα είναι υπόδικοι, ως εκ τούτου η νομοθετική παρέμβαση⁵⁶ στον χρόνο της προσωρινής κράτησης ήταν επιβεβλημένη. Η διάταξη του άρθρου 19 (ως τροποποίηση και προσθήκη στη διάταξη του άρθρου 282 ΚΠΔ), έχει μια μόνιμη (και όχι εφάπαξ) εφαρμογή, ωστόσο οι περιπτώσεις που εξαιρεί η εφαρμογή της είναι η συντριπτική πλειοψηφία των κρατουμένων στα ελληνικά σωφρονιστικά καταστήματα.

Με τη νέα ρύθμιση προβλέπεται η παράταση της προσωρινής κράτησης μόνο για εγκλήματα για τα οποία προβλέπεται ποινή ισόβιας κάθειρξης ή πρόσκαιρης κάθειρξης με ανώτατο όριο τα είκοσι έτη. Η νέα αυτή διάταξη ουσιαστικά αναφέρεται σε περιορισμένο αριθμό –κυρίως οικονομικών– εγκλημάτων. Τούτο, διότι το 80% περίπου του αριθμού των υποδικών στα ελληνικά σωφρονιστικά καταστήματα κρατούνται για εγκλήματα, οι απειλούμενες ποινές των οποίων ανήκουν στις εξαιρέσεις του νόμου⁵⁷: εγκλήματα του νόμου περί ναρκωτικών, ανθρωποκτονία από πρόθεση, ληστεία κ.ά. Ως εκ τούτου η μείωση του αριθμού των κρατουμένων που αναμένεται να υπαχθούν στη διάταξη αυτή δεν αναμένεται να είναι ιδιαίτερα μεγάλη.

ε) Το άρθρο 20 του Ν 3727/2008 προβλέπει την επέκταση της ειδικής υπ' όρον απόλυσης των πασχόντων από το σύνδρομο επίκτητης ανοσοποιητικής ανεπάρκειας του άρθρου 110Α⁵⁸ του Ποινικού Κώδικα και στους πάσχοντες από χρόνια νεφρική ανεπάρκεια που υποβάλλονται σε τακτική αιμοκάθαρση, από ανθεκτική φυματίωση ή είναι τετραπληγικοί ή πάσχουν από κίρρωση του ήπατος με αναπηρία άνω του εξήντα επτά τοις εκατό (67%) ή από γεροντική άνοια έχοντας υπερβεί το ογδοηκοστό έτος της ηλικίας ή από κακοήθη νεοπλασμάτα τελικού σταδίου.

Η εν λόγω διάταξη αφορά ελάχιστο αριθμό καταδικών, και έλαβε χώρα –κατά την Εισηγητική Έκθεση– «για λόγους κοινωνικής δικαιοσύνης», ωστόσο το γεγονός ότι δεν λειτουργεί εφάπαξ σηματοδοτεί θετική πρόβλεψη.

στ) Άδειες

Ο απόλυτα επιτυχημένος⁵⁹ θεσμός των αδειών των κρατουμένων, ο οποίος εισήχθη στο ελληνικό σωφρονιστικό δίκαιο με το άρθρο 6 του Ν 3312/1955⁶⁰, δίκαια θεωρείται από τους βασικούς μηχανισμούς ομαλής κοινωνικής επανένταξης των κρατουμένων⁶¹. Θετικής κατεύθυνσης και μόνιμης ισχύος μέτρο (ως τροποποίηση στο άρθρο 56 του Σωφρονιστικού Κώδικα) αποτελεί η με το άρθρο 22 του Ν 3727/2008 αύξηση κατά μίας ημέρας του ελαχίστου ορίου τακτικών αδειών όλων⁶² των κρατουμένων (από πέντε ημέρες σε έξι ή από οκτώ σε εννέα μετά την έκτιση των 2/5 της ποινής), ενώ η συνολική διάρκεια των αδειών κατά έτος αυξάνεται κατά πέντε ημέρες (από σαράντα σε σαράντα πέντε).

ζ) Πειθαρχικά παραπτώματα και διαδικασία

Θετικής κατεύθυνσης είναι η ρύθμιση του άρθρου 22 του Ν 3727/2008, όπου καθιερώνεται η συγχώνευση των πειθαρχικών ποινών των καταδικών (μετά από απόφαση του οικείου πειθαρχικού συμβουλίου του καταστήματος κράτησης). Πρόκειται για ρύθμιση αντίστοιχη με το σχηματισμό συνολικής ποινής, σε αντίθεση με την αθροιστική έκτιση των πειθαρχικών ποινών και του χρόνου διαγραφής τους που προέβλεπε το άρθρο 69 παρ. 4 του ΣωφρΚ. Επίσης μόνο για τους ήδη κρατούμενους προβλέπεται η σύντμηση του απαιτούμενου χρόνου για τη διαγραφή κάποιων πειθαρχικών τους ποινών από το ατομικό δελτίο πειθαρχικού ελέγχου σε άμεσο χρόνο από την έναρξη ισχύος του νόμου.

IV. Η άσκηση σωφρονιστικής πολιτικής απαιτεί μεθοδολογία και αναλυτικό σχεδιασμό, ουσιαστικό κοινωνικό διάλογο,

55. Ενδεικτικά το σύνολο των υποδικών του έτους 2006 είναι 4.900 επί συνόλου περίπου 12.000 κρατουμένων, βλ. σχετικούς πίνακες στην ιστοσελίδα της Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας http://www.statistics.gr/gr_tables/S807_SJU_3_TB_06_G1A_Y.pdf

56. Η γενναία νομοθετική παρέμβαση στον θεσμό της προσωρινής κράτησης με το Ν 2408/1996 δεν βρήκε μεγάλο έδαφος εφαρμογής, βλ. σχετικά Θ. Δαλακούρα, Προσωρινή κράτηση και περιοριστικοί όροι. Θεωρητικά πρότερα και νομολογιακά ύστερα, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα 1998. Πρβλ. επίσης Ε. Συμμεωνίδου-Καστανίδου, Κριτική επισκόπηση νομολογίας κατά θέματα. Προσωρινή κράτηση, νομικός κανόνας και πράξη, Υπερ 1991, 103 επ.

57. Πρβλ. τα σχετικά στοιχεία στην ιστοσελίδα της Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας http://www.statistics.gr/gr_tables/S807_SJU_3_TB_06_G1A_Y.pdf

58. Βλ. σχετικά Γ. Δημήτρανα, Η ποινική μεταχείριση του καταδίκου που πάσχει από AIDS, Υπερ 1995, 1231 επ.

59. Βλ. τα στοιχεία που επισημαίνουν την επιτυχία του θεσμού από τον εισηγητή της πλειοψηφίας κατά την ψήφιση του Σωφρονιστικού Κώδικα, σε Πρακτικά Βουλής της συνεδρίασης της 1.9.1999, σελ. 1903, καθώς και την έρευνα των Γ. Μασούρη/Γ. Κουτρούλη, Χορήγηση τακτικής άδειας απουσίας σε ενήλικες άνδρες κρατούμενους στην Δικαστική Φυλακή Κορυδαλλού, Χρονικά 10, 1996, σελ. 69 επ.

60. Βλ. αναλυτικά σε Σ. Αλεξιάδη, Σωφρονιστική, δ' έκδοση, εκδ. Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη 2001, σελ. 305, Σ. Αλεξιάδη, Οι άδειες των κρατουμένων που εκτίουν μακροχρόνιες ποινές, Αρμ 1984, 1 επ., με αναφορές και σε αλλοδαπές νομοθεσίες και πρακτικές. Στην ισχύουσα σωφρονιστική νομοθεσία οι άδειες προβλέπονται στα άρθρα 54 επ. του Σωφρονιστικού Κώδικα (Ν 2776/1999) και εντάσσονται στο έβδομο κεφάλαιο αυτού «Επικοινωνία με το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον».

61. Βλ. σχετικά Χ. Δημόπουλο, Εισαγωγή, σε Χ. Δημόπουλο, Σωφρονιστική νομοθεσία, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2005, σελ. 19, Σ. Αλεξιάδη, Σωφρονιστική, δ' έκδοση, εκδ. Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη 2001, σελ. 303. Βλ. επίσης και τη Σύσταση R(82) 16, σε Σ. Αλεξιάδη, Κείμενα Ευρωπαϊκής Αντεγκληματικής Πολιτικής, εκδ. Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη 2001, σελ. 156 επ., καθώς και ΓνωμΕισΕφΑθ 1/2001 ΠοινΔικ 2001, 612.

62. Να σημειωθεί ότι με τη νέα ρύθμιση απαλείφθηκε από το κείμενο του άρθρου 56 παρ. 1 του ΣωφρΚ το εδ. β', το οποίο εισήγαγε εξαίρεση στην αύξηση των ημερών άδειας για τους καταδικασθέντες σε ποινή κάθειρξης για παράβαση του νόμου περί ναρκωτικών, καθώς απαιτούσε την έκτιση του 1/2 της ποινής.

αφομοίωση εμπειριών, αλληλαγή στάσεων⁶³ και αντιλήψεων, τόλημη αλληλα και πολιτική/ιδεολογική θέση με κοινό συνεκτικό άξονα τον σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων⁶⁴. Περαιτέρω δεν θα πρέπει να διακρίνεται από αποσπασματικότητα (και πολλές φορές αντιφατικότητα) ρυθμίσεων, προσπαθώντας να απαντήσει μόνο στη συγκεκριμένη χρονική συγκυρία: ωστόσο αυτό έγινε με τη θέσπιση του τρίτου Κεφαλαίου του Ν 3727/2008. Είναι απολύτως σαφές ότι ο Ν 3727/2008 προσπαθεί να μειώσει τον αριθμό των κρατουμένων άμεσα/σήμερα με οποιονδήποτε τρόπο και να αποκλιμακώσει την κρίση που δημιουργήσαν οι κινητοποιήσεις του Νοεμβρίου του 2008 στα ελληνικά σωφρονιστικά καταστήματα. Είναι βέβαιο ότι ο αριθμός των κρατουμένων που θα αποφυλακιστούν με το Ν 3727/2008 θα είναι σημαντικός⁶⁵. Ωστόσο, βέβαιο είναι επίσης ότι ο υπερπληθυσμός στα σωφρονιστικά καταστήματα θα προκύψει αναγκαστικά και πάλη στο άμεσο μέλλον. Στην κατεύθυνση αυτή βοηθά η μόνιμη (τα τελευταία χρόνια) αυξανόμενη αυστηροποίηση της ποινικής νομοθεσίας⁶⁶, η οποία αντανακλά την αίσθηση του φόβου του εγκλήματος της κοινής γνώμης⁶⁷ (όπως καθιερργείται από τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης⁶⁸) και δίνει το ανάλογο στίγμα στην απονομή της ποινικής δικαιοσύνης. Επιπρόσθετα, οι «παράπληρες απώλειες» της «κάθαρσης της δικαιοσύνης» του 2004 με την (μόνη) παράλληλη έρευνα των «επιεικών»⁶⁹ δικαστικών αποφάσεων οδηγεί μαθηματικά στην παγίωση μιας αυστηρής⁷⁰ και άτεγκτης ποινικής δικαιοσύνης, καθώς η αρχή της επιείκειας ενέχει πλέον τον κίνδυνο να θεωρηθεί στοιχείο «διαφθοράς»⁷¹. Η αύξηση άνω των 1.000 κρατουμένων ετησίως τα τελευταία χρόνια, η οποία προφανώς και δεν ισοδυναμεί με την αντίστοιχη αύξηση της εγκληματικότητας στη χώρα μας⁷² επιβεβαιώνει την παραπάνω θέση.

63. Πρβλ. *Ι. Μανωλεδάκη*, Πρόλογος σε Α. Κουκουτσάκη (επιμ.), *Εικόνες Φυλακής*, εκδ. Πατάκη 2006, σελ 11, όπου σημειώνει: «Η φυλακή ... είναι μια ιστορία αίματος και πόνου και εκεί θα ζουν αναγκαστικά, όσο χρειάζεται, οι "κακοί", οι "άλλοι", για να μπορούν να ζουν ήσυχά "οι καλοί", "εμείς"». Βλ. επίσης και Α. Μανιτάκη, Τα συνταγματικά δικαιώματα των φυλακισμένων, περ. Ο Πολίτης, τ. 75, 1987, σελ. 61.

64. Σ. Αλεξιάδης, Η προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου κατά τη διάρκεια έκτισης της ποινής, σε Σ. Αλεξιάδη, *Ανθρώπινα δικαιώματα και ποινική καταστολή*, εκδ. Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη 1990, σελ. 117 επ. Βλ. και Α. Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου, Στερητική της ελευθερίας ποινή και ανθρώπινα δικαιώματα, σε Α. Τσήτσουρα (επιμ.), *Αντεγκληματική πολιτική και δικαιώματα του Ανθρώπου*, εκδ. Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1997, σελ. 87 επ.

65. Κατά την εκτίμηση του Υπουργείου Δικαιοσύνης θα αποφυλακιστούν με την εφαρμογή των διατάξεων του νόμου 3.720 κρα-

τουμένοι. Πάντως το πρώτο χρονικό διάστημα εφαρμογής του Ν 3727/2008 (από 18.12.2008 μέχρι και 29.12.2008) σύμφωνα με σχετική ανακοίνωση του Υπουργείου Δικαιοσύνης αποφυλακίστηκαν 370 κρατούμενοι από τα σωφρονιστικά καταστήματα της χώρας, βλ. σχετικά <http://www.ministryofjustice.gr/modules.php?op=modload&name=News&file=article&sid=1257&mode=thread&order=0&thold=0>

66. Είναι χαρακτηριστικό ότι στο ίδιο άρθρο του νέου νομοθέτημα (Ν 3727/2008) θεσπίζονται νέες εγκληματικές πράξεις στη νομοθεσία περί ναρκωτικών (η οποία «τροφοδοτεί» κατά το ήμισυ τον σωφρονιστικό πληθυσμό στη χώρα μας), καθώς και νέες επιβαρυντικές περιστάσεις, στα άρθρα 9, 10 και 12.
67. Πρβλ. Χ. Ζαραφωνίτου, Τιμωρητικότητα, Σύγχρονες τάσεις, διαστάσεις και εγκληματολογικοί προβληματισμοί, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2008, σελ. 24 επ. και τις εκεί αναφορές.
68. Για το θέμα βλ. μεταξύ άλλων σε Χ. Κωνσταντινίδου, Τα ΜΜΕ και η παραγωγή νοήματος. Θεωρητικές προσεγγίσεις και προοπτικές, *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, τ. 108-109, 2002, σελ. 139 επ., Ε. Λαμπροπούλου, Η βία και η εγκληματικότητα στα μέσα μαζικής ενημέρωσης. Are bad news good news?, *Αφιέρωμα στον Ηλία Δασκαλάκη «Εγκληματίες και θύματα στο κατώφλι του 21ου αιώνα»*, έκδοση ΕΚΚΕ, Αθήνα 2000, σελ. 415 επ., Ε. Λαμπροπούλου, Τύπος και εγκληματικότητα, *Αφιέρωμα στον Ηλία Δασκαλάκη «Εγκληματίες και θύματα στο κατώφλι του 21ου αιώνα»*, έκδοση ΕΚΚΕ, Αθήνα 2000, σελ. 431 επ., Α. Κουκουτσάκη, *Εγκληματικό στερεότυπο και ΜΜΕ. Ιδεολογίες του εγκλήματος και το θέμα της κοινωνικής συναίνεσης*, *Αφιέρωμα στον Ηλία Δασκαλάκη «Εγκληματίες και θύματα στο κατώφλι του 21ου αιώνα»*, 2000, έκδοση ΕΚΚΕ, Αθήνα 2000, σελ. 445 επ.
69. Πρβλ. επίσης αντίστοιχες επισημάνσεις –ήδη από το 1994– στην «Έκθεση για την κατάσταση στις ελληνικές φυλακές και τις δυνατότητες βελτίωσης του σωφρονιστικού συστήματος της χώρας» της διακομματικής κοινοβουλευτικής επιτροπής, με την επιστημονική συνεργασία των καθηγητών Ν. Κουράκη και Ι. Φαρσεδάκη, σε Ν. Κουράκη/Φ. Μηλιώνη και Ερευνητική Ομάδα Φοιτητών Νομικής Σχολής Αθηνών, Έρευνα στις ελληνικές φυλακές, *Ποινικά*, αρ. 44, εκδ. Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1995, σελ. 282 επ. και τις εκεί αναφορές.
70. Πρβλ. τα στοιχεία της Στατιστικής της Ποινικής Δικαιοσύνης, όπου από το έτος 1998 έως το 2004 προκύπτει ότι οι επιβληθείσες ποινές κάθειρξης έχουν αυξηθεί κατ' έτος κατά 50% περίπου (από 304 το 1998 σε 449 το 2004), βλ. σχετικά την ιστοσελίδα της Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας http://www.statistics.gr/gr_tables/S807_SJU_2_TB_AN_98_04_3_Y.pdf. Πάντως σε έρευνα του ΕΚΚΕ Η. Δασκαλάκη/Α. Ανδρίτσου/Π. Παπαδοπούλου/Π. Παππά/Ι. Περαντζάκη/Δ. Τσαμπαρλή, *Απονομή της ποινικής δικαιοσύνης στην Ελλάδα*, εκδ. ΕΚΚΕ, Αθήνα 1983, προκύπτει ότι ο μέσος όρος των ποινών που επιβλήθηκαν επί κακουργημάτων ήταν 2,7 έτη.
71. Πρβλ. στοιχεία που δημοσιοποίησε ο Δικηγορικός Σύλλογος Θεσσαλονίκης, τα οποία δημοσιεύονται στην «Ελευθεροτυπία» της 8-12-2005, http://www.enet.gr/online/online_hprint?q=%D0%C5%CD%D4%C1%CC%C5%CB%C5%D3%26%C5%D6%C5%D4%C5%9%CF&a=&id=86299048. Πρβλ. και Δ. Παξινό, Η χαμένη αθωότητα της Δικαιοσύνης, *Ελευθεροτυπία* της 19.5.2006, Ν. Παρασκευόπουλο, *Δικαιοσύνη: Προβλήματα της επόμενης μέρας*, *Ελευθεροτυπία* της 5.2.2005 http://www.enet.gr/online/online_hprint?q=%D0%CF%D1%C9%D3%CC%1+%D6%CB%CF%D5%C4%1&a=&id=23967736
72. Πρβλ. τα στοιχεία της Στατιστικής της Ποινικής Δικαιοσύνης, όπου από το έτος 1998 έως το 2004 προκύπτει ότι τα διαπραχθέντα κακουργήματα κατ' έτος παραμένουν σταθερά (από 5.340 το 1998 σε 5.350 το 2004), βλ. σχετικά την ιστοσελίδα της Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας http://www.statistics.gr/gr_tables/S807_SJU_2_TB_AN_98_04_1_Y.pdf. Βλ. επίσης και τα σχετικά στατιστικά στοιχεία που παρουσιάζονται στην ιστοσελίδα του (πρώην) Υπουργείου Δημόσιας Τάξης www.ydt.gr